

Гірман А. П.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин, регіональних студій та туризму*

Дніпровського університету митної справи та фінансів

Дячишина А. М.

студентка

Дніпровського університету митної справи та фінансів

Конох С. Л.

студентка

Дніпровського університету митної справи та фінансів

Girman Alla

Candidate of Political Science, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of International Economic Relations,

Regional Studies and Tourism

Dniprovsky University of Customs and Finance

Dyachishina Anna

Student

Dniprovsky University of Customs and Finance

Konoh Sofia

Student

Dniprovsky University of Customs and Finance

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Анотація. У статті розглянуто напрями діяльності держави щодо забезпечення гуманітарного розвитку в контексті сучасних міжнародних відносин. Зазначено, що однією з головних тенденцій світової політики є гуманізація міжнародного життя, перехід до конструктивної взаємовигідної співпраці на основі нового мислення і моральних цінностей. Перешкодою є відсутність концептуалізації гуманітарного складника у зовнішній політиці сучасної держави як суб'єкта міжнародних відносин. Наголошено на необхідності ефективного міжнародного співробітництва з урахуванням національних інтересів України, а також на протистоянні гуманітарній інтервенції. Підкреслено потребу об'єднання та узгодження освітнього, культурного, етнонаціонального, державно-конфесійного та інші напрямів державної політики в гуманітарній сфері.

Ключові слова: гуманітарна політика, державна політика, міжнародні відносини, проблеми, співробітництво.

Вступ та постановка проблеми. Курс на європейську інтеграцію є природним наслідком здобуття Україною незалежності. Його витoki – в історії нашого народу та усвідомленні права жити в демократичній, економічно розвиненій, соціально орієнтованій країні. Його мета – створення шляхом масштабних внутрішніх перетворень умов для входження до спільноти європейських розвинутих країн. Сьогодні цей курс має стати домінантою внутрішньої та зовнішньої державної політики. Процес інтеграції в ЄС тривалий та складний, він вимагає концентрації зусиль. У такій ситуації головне для нас – активно продовжувати розпочаті системні реформи, постійно доводити реальними справами послідовність вибраного курсу, утвердження демократичних цінностей, принципів громадянського суспільства, свободи слова та верховенства права, гуманітарної спрямованості політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан розвитку гуманітарної сфери країн перехідного періоду досліджували Л.К. Абрамов [1], В. Бульба [2], гуманітарний розвиток України в контексті кризових явищ культури – Р. Ткачук [3], О. Гриценко [6] – гуманітарну політику як фундамент реформ та мультиплікатор соціального капіталу української держави.

Наукова література про гуманітарні аспекти зовнішньополітичної діяльності сучасних держав дуже різноманітна. Однією з головних тенденцій світової політики став

пріоритет загальнолюдських цінностей, гуманізація міжнародного життя. Це стало можливим завдяки переходу від конфронтаційних, занадто ідеологізованих відносин до конструктивної, взаємовигідної співпраці на основі нового мислення і моральних цінностей. Розширився кластер наукових робіт, присвячених окремим секторам гуманітарного співробітництва (наприклад, співпраці у спорті), досвіду реалізації зовнішньополітичних інтересів у гуманітарній сфері, накопиченому окремими державами (наприклад, Німеччиною), окремим прикладам двостороннього гуманітарного співробітництва.

Фактично відсутня концептуалізація гуманітарного складника у зовнішній політиці сучасної держави як суб'єкта міжнародних відносин. Майже немає публікацій, присвячених гуманітарній інтервенції та захисту від неї в умовах нестабільної політичної та економічної ситуації, в умовах конфліктів.

Метою даної роботи є дослідження напрямів діяльності держави щодо забезпечення гуманітарного розвитку в контексті сучасних міжнародних відносин та визначення шляхів протидії гуманітарній інтервенції.

Результати дослідження.

З огляду на нинішній стан гібридної війни, в якому перебуває Україна, Мінкультури реалізує практику захисту культурно-інформаційного простору країни шляхом заборони діяльності (насамперед гастрольної) на її території

окремих російських колективів, виконавців, акторів та ін. Упродовж року захисним санкціям піддано також 66 кінофільмів і телесеріалів російського виробництва.

Об'єднання заходів розвитку національної культури і захисту національного культурно-інформаційного простору має позитивний ефект. Так, протягом 2017 р. активувалося українське книговидавництво, зокрема видання літератури з гуманітарних питань, у т.ч. україномовних перекладів праць відомих західних дослідників. Також значно активувалося кіновиробництво, у т.ч. із закордонними партнерами, що свідчить про входження українського кіно до європейського і світового культурного простору [3]. Станом на кінець року в процесі виробництва перебувають понад 50 повнометражних ігрових та анімаційних фільмів (проти 35 у 2016 р.); три українські стрічки (у т.ч. дві – у співпраці із закордонними партнерами) були вибрані претендентами на «Оскар – 2018».

Значним глядацьким успіхом користується фільм «Кіборги», який фактично започатковує практику художнього осмислення сучасної героїки у вітчизняному кінематографі. В освітній сфері головною подією року стало прийняття Закону «Про освіту», який започатковує ініційовану МОН реформу «Нова українська школа». Закон стосується переважно формально-організаційних аспектів освітнього процесу (освітньої мережі, статусу освітніх закладів, часових рамок навчання, набору та розподілу навчальних дисциплін тощо).

Серед основних нововведень [2]:

- перехід на 12-річний цикл повної середньої освіти, яка матиме три рівні: початкова освіта (1–4-й класи, початкова школа), базова (5–9-й класи), профільна освіта (10–12-й класи, ліцей або заклад професійної освіти). Третій рівень запроваджуватиметься в перспективі за умови створення відповідної мережі та наявності належного фінансового забезпечення 12-річного навчання;

- запровадження в освітній процес засад «школи компетентностей» (поінформованості, обізнаності, навичок пошуку і роботи з інформацією), партнерської педагогіки (співпраці школи і батьків), автономії вчителів (вони матимуть право самостійно готувати власні авторські програми, вибирати підручники, методи, стратегії і засоби навчання);

- запровадження системи добровільної зовнішньої незалежної сертифікації вчителів, підвищення їхньої мінімальної тарифної ставки до чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних громадян (поетапно до 2023 р.);

- скасування атестації шкіл та перехід до нового механізму зовнішнього контролю якості освіти – інституційного аудиту, що здійснюватиметься органом, незалежним від закладів освіти та їх засновників, – Державною службою якості освіти України (буде створена на основі Державної інспекції навчальних закладів) [4].

Зважаючи на те, що більшість нововведень здійснено у 2018 р., реформаторський потенціал Закону можна буде попередньо оцінювати лише за підсумками 2019 р.

У 2017 р. передбачався новий механізм фінансування загальноосвітніх навчальних закладів. На жаль, зміни в підходах до фінансування загальної середньої освіти не можуть усунути загальну недостатність коштів на забезпечення її потреб у повному обсязі.

Загалом на сферу освіти державним бюджетом у 2017 р. спрямовано 3,6% ВВП (93,1 млрд. грн). Доречно зауважити, що новий Закон «Про освіту» передбачає обов'язковий норматив фінансування освітньої сфери – не менше 7% ВВП. Положення Закону «Про освіту» щодо фактично єдиного аспекту, що безпосередньо стосується гуманітарної сфери – запровадження державної мови як мови освітнього

процесу в навчальних закладах, – викликало неоднозначну реакцію як усередині країни, так і на міжнародному рівні.

У частині змісту гуманітарних дисциплін, зокрема історії (яка є основою колективної національної пам'яті) МОН у співпраці та з ініціативи Українського інституту національної пам'яті (УІНП) у 2016/2017 навчальному році запровадило у 10–11-х класах середніх шкіл нову програму з історії.

МОН започаткувала також реформування наукової сфери на основі прийнятої у 2016р. нової редакції Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність» та з урахуванням результатів зовнішнього незалежного аудиту науково-інноваційної системи України, здійсненого європейськими експертами в рамках програми ЄС «Горизонт – 2020» [4]. Зокрема, започатковано державну атестацію наукових установ України, розраховану на 2017–2020 рр., у процесі розроблення Дорожньої карти інтеграції України до європейського дослідницького простору (ERA-UA).

У сфері політики національної пам'яті головною роллю відіграє УІНП, хоча його увага зосереджена переважно на подіях лише ХХ ст. і завданнях декомунізації колективної історичної пам'яті та символічного простору України. На цей час переважно завершена декомунізація топонімів і пам'ятних знаків радянських часів. Поточні процеси декомунізації набули більш поміркованого та послідовного характеру. Так, замість руйнування пам'ятників запроваджується практика їх демонтажу з метою переміщення до музеїв монументальної пропаганди (музеїв тоталітаризму), які передбачається створити в Києві та областях країни.

План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017–2020 рр.; проєкт Плану заходів щодо національно-патріотичного виховання на 2018–2020 рр. Огляд конкретних національно-патріотичних заходів Міністерства свідчить, що більшість із них фокусується на військово-патріотичному вихованні. Так, ідеться переважно про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), спортивні, військово-спортивні та історичні заходи.

Стверджується, що саме «всеукраїнська гра «Сокіл» («Джура») є базовою основою для організації комплексної системи національно-патріотичного виховання учнівської молоді в Україні». У 2017 р. запроваджено такі версії гри, як «Джура-Прикордонник» і «Джура-Десантник»; у 2018 р. планується запровадження версії «Джура-Оборонець», а також військово-спортивної патріотичної гри «Джура-Козацький гарт» для малокомплектних шкіл [4].

У співпраці з МОН і Міністерством оборони виконуються заходи з допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді [3]. Поряд із зазначеними заходами проводяться акції різного рівня (від міжнародних до рівня громади) з популяризації української мови, культури, народних традицій, з громадянської освіти, а також відзначення пам'ятних дат, ушанування видатних діячів української культури, героїв визвольної боротьби, Революції гідності та АТО. Заходи гуманітарного спрямування Мінмолодьспорт реалізує також у рамках виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2017–2019 рр. та Порядку денного асоціації Україна – ЄС.

Однак, незважаючи на викладене, перспектива прийняття Концепції (Стратегії) державної гуманітарної політики є досить сумнівною. Така сама доля може спіткати інші концептуальні документи у сфері державної гуманітарної політики, які перебувають у процесі розроблення та/або узгодження, зокрема концепції етнонаціональної політики та державноконфесійних відносин.

Децентралізація в секторах культури та молодіжної політики, що було передбачено на 2018 р., є загалом

позитивним процесом. Делегування повноважень і фінансів на користь регіонів та громад покликане поживити культурне життя й громадську діяльність на місцях. Однак доречно зробити певні застереження [4]. Перше стосується мережі закладів культури (клубів, будинків культури, бібліотек, шкіл естетичного виховання, нарешті пам'яток культури, архітектури, історії тощо). Досвід передачі на місцевий рівень закладів професійно-технічної освіти засвідчив, що не завжди місцеві органи влади та органи самоврядування, як, власне, і громади, зацікавлені у спрямуванні коштів саме на підтримання й розвитку мережі освітніх та/або культурних установ та закладів, отже, є ризик скорочення цієї мережі та/або втрати окремих пам'яток культури [3].

Друге застереження стосується самого змісту культурно-просвітницької діяльності зазначених установ. Багато говориться про те, що моделлю децентралізації для України є дійсно успішний досвід Польщі. Однак слід брати до уваги, що Польща на відміну від України не має таких проблем у конфесійній, етнічнонаціональній сферах, таких регіональних відмінностей в ментальній сфері, історичній пам'яті, геокультурних (цивілізаційних) орієнтаціях і прагненнях, як їх має Україна.

За відзначеної вище відсутності концептуального документа, стратегічного бачення засад і шляхів досягнення культурної єдності суспільства, формування його цілісної історичної пам'яті та національного самовизначення децентралізація у сфері культури (як і молодіжної політики) може дезорієнтувати регіональну владу, органи місцевого самоврядування, уможливити прийняття на регіональному рівні суперечливих концепцій та програм гуманітарного розвитку територій і в кінцевому підсумку створити ризик поглиблення ментальних регіональних відмінностей, що не сприятиме утвердженню цілісності українського суспільства і його соціальної солідарності [6].

У процесі виконання заходів державної гуманітарної політики, зокрема завдань інтеграції (та реінтеграції) в загальноукраїнський соціокультурний простір вимушено переміщених осіб, жителів прифронтових територій, громадян, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, можуть виникнути ризики ігнорування особливостей цих цільових груп та застосування до них суто адміністративних важелів. Однак необхідно мати на увазі, що акцент винятково на заборонних та адміністративних методах може мати протилежний ефект [5].

Формування україноцентричної громадянської свідомості, обґрунтування нинішньої (тут і тепер) цінності української державності потребує поєднання стимулюючих заходів (як зобов'язуючого, так і заохочувального характеру) та використання засобів м'якого тиску.

Для зміцнення позицій державної мови і протистояння впливу «руського мира» доцільно здійснювати реальну та сильну підтримку створення якісного україномовного культурного та інформаційного продукту, формування сучасної української нормативної (еталонної, літературної) мови, перекладацької діяльності, постійного підвищення професіоналізму корпусу носіїв культури – педагогів, вчителів, журналістів, митців та ін. [6].

Висновки. Отже, зазначені позитивні тенденції у жодному разі не повинні стати приводом для зменшення уваги держави і суспільства до гуманітарних проблем. Залишається нагальною потребою формування та реалізації цілісної і послідовної внутрішньої і зовнішньої державної гуманітарної політики, насамперед розроблення і прийняття законом України єдиного концептуального документа, який би об'єднував та узгоджував освітній, культурний, етнічнонаціональний, державно-конфесійний та інші напрями державної політики в гуманітарній сфері як такої, що продукує цінності, смисли і стереотипи особистісної й суспільної життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Абрамов Л.К. Соціальний капітал – індикатор розвитку громади. URL : <http://www.lacenter.org.ua/2013-09-10-08-52-50/64-2013-09-10-08-51-24/617-2010-10-07-13-25-36.html> (дата звернення: 10.11.2019).
2. Бульба В. Сучасний стан розвитку гуманітарної сфери країн перехідного періоду. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/1/02.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).
3. Ткачук Р.Ф. Гуманітарний розвиток України в контексті кризових явищ культури. URL : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12TRFKYK.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).
4. Зубченко С.О. Гуманітарна політика як мультиплікатор соціального капіталу Української держави : аналітична записка. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/900/> (дата звернення: 10.11.2019).
5. Кузьо О.З. Державна культурна політика: культурологічні аспекти поняття. URL : <http://stationline.org.ua/obraz/33/2223-ponyattya-derzhavna-kulturna-politika-v-suchasnix-teoretiko-metodologichnix-koncepciyax.html> (дата звернення: 10.11.2019).
6. Керн Ф. Звіт експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України». URL : http://195.78.68.75/mcu/control/publish/article?art_id=245250759 (дата звернення: 10.11.2019).

References:

1. Abramov L.K. (2010) Social'nyj kapital – indyikator rozvytku gromady [Social capital is an indicator of community development] Available at: <http://www.lacenter.org.ua/2013-09-10-08-52-50/64-2013-09-10-08-51-24/617-2010-10-07-13-25-36.html> (accessed: 10 November 2019).
2. Bul'ba V. (2012) Suchasnyj stan rozvytku gumanitarnoi' sfery krai'n perehidnogo periodu [The current state of development of the humanitarian sphere of the countries of transition]: no. 3 (11). Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/1/02.pdf>. (accessed: 10 November 2019).
3. Tkachuk R.F. (2017) Gumanitarnyj rozvytok Ukraini' v konteksti kryzovyh javyssh kul'tury [Humanitarian development of Ukraine in the context of cultural crisis]: no. 15. Available at: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12TRFKYK.pdf>. (accessed: 10 November 2019).
4. Zubchenko S.O. (2012) Gumanitarna polityka jak mul'typlikator social'nogo kapitalu Ukrain's'koi' Derzhavy : analitychna zapyska [Humanitarian policy as a multiplier of the social capital of the Ukrainian State: An analytical note]. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/900/>. (accessed: 10 November 2019).
5. Kuz'o O.Z. (2017) Derzhavna kul'turna polityka: kul'turologichni aspekty ponyattja [State cultural policy: cultural aspects of the concept] Available at: <http://stationline.org.ua/obraz/33/2223-ponyattya-derzhavna-kulturna-politika-v-suchasnix-teoretiko-metodologichnix-koncepciyax.html> (accessed: 10 November 2019).
6. Kern Filip. (2017) Zvit ekspertiv Rady Jevropy "Ogljad kul'turnoi' polityky Ukrainy" [Council of Europe Experts' Review of Ukraine's Cultural Policy] Available at: http://195.78.68.75/mcu/control/publish/article?art_id=245250759. (accessed: 10 November 2019).

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ГУМАНИТАРНОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Аннотация. В статье рассмотрены направления деятельности государства по обеспечению гуманитарного развития в контексте современных международных отношений. Отмечено, что одной из главных тенденций мировой политики является гуманизация международной жизни, переход к конструктивному взаимовыгодному сотрудничеству на основе нового мышления и нравственных ценностей. Препятствием является отсутствие концептуализации гуманитарной составляющей во внешней политике современного государства как субъекта международных отношений. Акцентируется на необходимости эффективного международного сотрудничества с учетом национальных интересов Украины, а также противостояния гуманитарной интервенции. Подчеркнута необходимость объединения и согласования образовательного, культурного, этнонационального, государственно-конфессионального и других направлений государственной политики в гуманитарной сфере.

Ключевые слова: гуманитарная политика, государственная политика, международные отношения, проблемы, сотрудничество.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE STATE HUMANITARIAN POLICY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS

Summary. The article deals with the directions of the state's activity in providing humanitarian development in the context of contemporary international relations. The focus is on the need for effective international cooperation, taking into account Ukraine's national interests. Defining the conceptual basis for humanitarian policy research is an important methodological issue that touches upon the field of many sciences, first of all, social philosophy, political science, and educational philosophy. It is noted that one of the main tendencies of world politics is the humanization of international life, the transition to constructive mutually beneficial cooperation based on new thinking and moral values. The obstacle is the lack of conceptualization of the humanitarian component in the foreign policy of the modern state as a subject of international relations. In Ukraine, there is no strategic vision of the foundations and ways of achieving the cultural unity of society, the formation of its integral historical memory and national self-determination. In such a situation, the main task is to continue the initiated systemic reforms, to prove the consistency of the chosen course for European integration, to affirm democratic values, the principles of civil society, freedom of speech and the rule of law, the humanitarian orientation of politics. There is an urgent need to formulate and implement consistent internal and external state humanitarian policies, first of all - to develop and adopt a single conceptual document that integrates and harmonizes educational, cultural, ethno-national, state-confessional and other spheres of humanitarian policy as such, as such and stereotypes of personal and social life. In order to strengthen the position of the state language and counteract the influence of the "Russian world", it is advisable to provide real and strong support for the creation of a quality Ukrainian-language cultural-information product, the formation of a modern Ukrainian language, the continuous improvement of the professionalism of the body of native speakers, journalists, and artists.

Key words: humanitarian policy, state policy, international relations, problems, cooperation.